

Sa saad seda, millele keskendud

Tänapäeval muretsevad juhid selliste asjade pärast nagu globaalne soojenemine, julgeolek, piiratud ressursid ja olemasoleva taristu säilitamine. Beebibuumi põlvkonna esindajad muretsevad vanaksjäämise ja taskukohase arsti leidmise pärast.

Sada aastat tagasi muretsesid meie juhid kahe asja pärast, mis nüüdsel ajal tunduvad tõeliselt arhailised:

kuidas leida piisavalt tehasetöölisi ja
kuidas vältida ületootmist.

TEHASETÖÖLISED

Tehased teisendavad loodusressursse müügikõlblikeks toodeteks. Nad muudavad rauamaaki teraseks ning maisi maisihelvesteks. Loodusressursside ülejäägid vähendavad kulusid ja tõstavad tööviljakust.

Kui inimolendid on tehaste looduslik ressurss, siis sinu kui tehaseomaniku eesmärk on saada neid odavalt. Seepärast korraldasid meie tööstus- ja valitsusjuhid ühiskonna selle eesmärgi nimel ümber.

Kas kõlab nagu vandenõuteooria? Mis sa arvad, kust tulevad inse-nerikoolid ja meditsiinikoolid? Miks me muidu kulutaksime nii palju aega ja raha, et töötada välja üleriiklik koolisüsteem ning näeksime nii palju vaeva, et õpilaste haldamiseks ja tootmiseks sisse viia teha-st meenutav käsu- ja juhtimissüsteem?

Jah, meil on vaja fakte ja rangust ja süsteeme. Jah, meil on vaja, et inimesed omandaksid teatud oskusi. Aga sellest ei piisa. See on ette-valmistav esimene samm.

Universaalse (avaliku ja tasuta) hariduse andmisega alustamine oli põhjalik muutus meie ühiskonna toimimises, lisaks oli see sihilik katse meie kultuuri muuta. Ning see mõjus. Me õpetasime välja miljoneid tehasetöölisi.

ÜLETOOTMISE VÄLTIMINE

Eelmise sajandi vahetusel muretsesid kapitalistid väga, et kui tehased asjade tootmises üha paremaks muutuvad, siis pole varsti enam piisavalt inimesi, kes nende toodetut ostaksid. Probleem polnud tootmises, vaid tarbimises. Tavaline majapidamine kulutas vaid murdosa sellest, mis meie eelarvesse kuulub.

1890. aastate noorukitel olid vaid mõned riideesemed, nad ei tarbinud meediat ega kosmeetikat. Vaid tõelistel rikastel oli tubade viisi asju, mida nad mõnikord harva kasutasid.

Üks üldhariduse imelisi kõrvalnähte on võrgustikuefekt, mis tekitab tarbekaupade tarbimist. Kui juba ühel õpilasel klassis või kogu linnas oli auto, tahtsid ka teised seda saada. Kui keegi ehitas tube juurde või ostis teise või kolmanda paari kingi, oli ka sinul neid vaja.

Me ehitasime kahe põlvkonnaga valmis tarbimiskultuuri. Varem seda polnud, siis aga tekkis. Naabritega võistlemine pole geneetiline eelsoodumus. See on tekitatud vajadus, ja seejuures üsna hiljuti tekitatud.

Kohaliku üldhariduskooli uksele võiks olla silt:

Maplemere'i üldhariduskool

MEIE KOOLITAME HOMSE PÄEVA TEHASETÖÖTAJAJAID. MEIE LÕPETAJAD OSKAVAD VÄGA HÄSTI JUHISEID JÄRGIDA. NING ME ÕPETAME TARBIMIST KUI SOTSIAALSE HEAKSIIDU PÄLVIMISE VAHENDIT.

Peaaegu võimatu on kujutada ette kooli, mille silt ütleks:

„Meie õpetame inimesi näitama üles initsiatiivi ning hakkama erakordseteks kunstnikeks, kahtlema olemasolevas ning suhtlema selgelt ja arusaadavalt. Ning meie lõpetajad mõistavad, et tarbimine ei ole lahendus sotsiaalsetele probleemidele.“

Ja ometi võib see olla just see, mida vajame.

Superkangelasest keskmikuks (ja jälle tagasi)

Lapsed suudavad kõike (välja arvatud lennata, mida nad tegelikult teha tahaksid).

Väga vähesed meist alustavad sooviga saada keskmiseks või tüüpiliseks.

Siis aga, kusagil poolel teel, hakkab tööle propaganda ning me hakkame otsima peidukohta. Me püüame leida kohta, kus keegi ei saaks aru, kui väga keskpärased me tegelikult oleme.

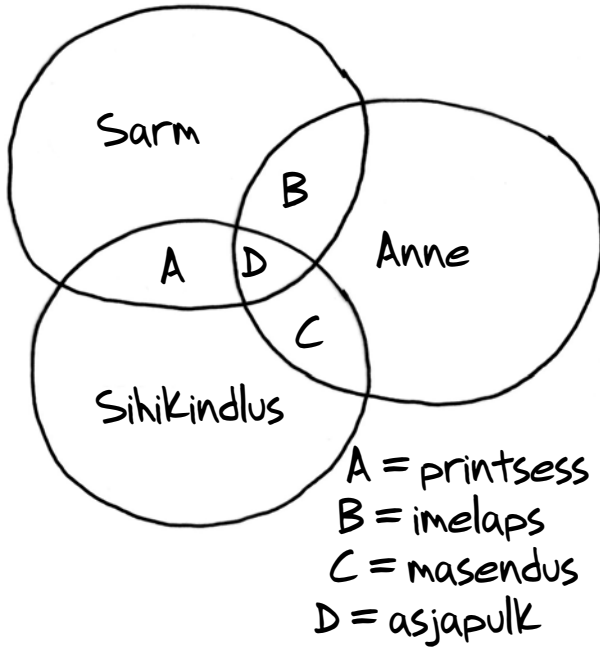
Me tahame püsivat tööd, midagi, mis siluks kõik konarused; sinekuuri, mis meid kaitseks.

Kui tunned end ebakindlalt, on ilmselge reaktsioon minu üleskutsel hakata asjapulgaks selline: „Ma ei ole milleski nii hea, et olla asendamatu.“ Tüüpiline propagandistlikult mõjutatud reaktsioon ütleb, et suurepärase töö, suurepärase kunst ja erakordne väljund on *kellegi teise* valdkond. Sina leiad, et sinu töö on teha ära vajaminev töö, anonüümselt.

Loomulikult pole see tõsi, aga sind on õpetatud seda uskuma.

Mul on küllaltki vedanud, et olen saanud kohtuda või töötada koos tuhandete erakordsete asjapulkadega. Mulle näib, et nad erinevad keskpärasest reeglitejärgijast vaid seepoolest, et nad pole piiravat mõtteviisi kunagi uskuma jäänud. Muud ei midagi.

Võib-olla oli neil hea õpetaja, kes neis lambikese süütas. Äkki ei lasknud lapsevanem või sõber neil olemasolevaga leppida. Igatahes on mutrikestest ja asjapulkade erinevus peamiselt suhtumises, mitte hariduses.

Liikumise tilluke ulatus

Vaatasin kord, kuidas literaat ja dirigent Roger Nierenberg viis läbi koolitust ja kasutas näitena sümfooniaorkestrit. Esmalt palus ta grupil loo võimalikult sünkroonis ette mängida. Seejärel lasi ta neil seda uuesti teha, paludes igapähele minna viimase piirini ning esitada muusikat nii, nagu nemad tahtsid, mitte nii, nagu grupp tahtis.

Koolitamata kõrvadel oli raske neil kahel esitusviisil vahet teha.

See tulenes asjaolust, et me õpetame inimesi jääma väikesesse vahemikku. Me ei taha, et madal oleks liiga madal, seepärast piirame ka kõrgete ulatust. Orkestrisse kuuluvad muusikud ei suutnud ettegi

kujutada, et võiksid väljuda neile etteantud raamidest. Loovus ei tähenda, et valid hommikul kontoris minnes roosa särki, kui tavaliselt kantakse vaid siniseid ja valgeid. See on ainult vaateaknakujundus.

Me näeme seda igat tüüpi organisatsioonides. Me palume kellelgi teha midagi ogarat või originaalset ning tema muudab ära tillukese pinnaelemendi, selle asemel et leida üles loomingulise lahenduse juured. See pole juhus. Seda me talle õpetasimegi. Võimalused peituvad mängureeglite, suhtlusviisi ning isegi küsimuse enda muutmises.

Hirm koolis

Uuringud näitavad, et kõik, mida õpitakse hirmutavates oludes, kipub külge jääma. Meile jääb meelde, mida me õpime lahinguväljal või kui sõrme vastu kuuma veekannu kõrvetame. Meile jääb meelde, mida me õpime olukordades, kus edukas tegutsemine hoiab ära ohu.

Koolid on sellest aru saanud. Neil on vaja kiirvõtteid, et toota aastaks edukalt miljoneid õpilasi, ja nad on avastanud, et hirm on järeleandlikkuse õpetamiseks väga hea kiirvõte. Klassid muutuvad hirmu ja kontrolltööde alusel toimivateks lahinguväljadeks, kuigi need ometi võiksid väga lihtsalt olla korraldatud soodustama ketserlikke mõtteid, mida meil hädasti tarvis on.

Kas on siis üllatav, et inimesed on õppinud sobituma, sooritama standardseid kontrolltöid, pead maas hoidma ja juhiseid järgima? Kümned kooliaastad on selle meisse sisse drillinud: hirm, hirm ja veel kord hirm. Hirm saada hindeks 2. Hirm, et kohe pärast kooli lõpetamist ei saagi tööle. Hirm mitte sobida.

Heade kavatsustega õpetajad ei taha seda teha, aga süsteem ei anna neile sageli valikuvõimalust. Positiivsete muudatuste tundi toomise ülesanne on heidutav ning piisava aja ja toetuseta on see raske raskimine.

Õpetada inimestele uuendusliku töö tegemist, kaardistamata teadmisi ning jah, ka kunsti, on aeganõudev ja etteaimamatu töö. Drill,

harjutamine ja hirm seevastu on tõhusad tööriistad faktide, numbrite ja kuulekuse õpetamiseks. Kahtlemata on meile vaja kooli ja ka õpetajaid. Aga meil on vaja kooli, mille sisuks on õpetada inimesi uskuma, ja õpetajaid, kellele tasutakse nende *parimate*, mitte kõige ennustatavamate tulemuste eest.

Kas koolist on kasu?

Kui ma sunniksin sind aastate viisi tuupima ja harjutama ning paneksin sulle hindeid ja kiidaksin murdudega arvutamise eest, siis kui suur on võimalus, et sa murdudega arvutamise ära õpid? Kool saab väga hästi hakkama, õpetades õpilastele neid asju, mida me tahame neile õpetada. Sellest on kasu. Viga on selles, et me õpetame valesid asju.

Siin on nimekiri asjadest, mida me lastele (erineva edukusega) õpetame:

Sobi teistega

Järgi juhiseid

Kasuta nr 2 pliiatseid

Kirjuta kõik üles

Käi iga päev kohal

Tuubi kontrolltöödeks ja tee asjad õigeaks ajaks ära

Kirjuta ilusa käekirjaga

Kasuta kirjavahemärke

Osta samu asju nagu teisedki lapsed

Ära esita küsimusi

Kuuletu autoriteedile

Tee ära nii vähe kui nõutakse, et oleks aega tegeleda teise õppeainega

Astu ülikooli

Koosta hea CV

Ära kuku läbi

Ära ütle midagi piinlikku
 Ole spordis talutavalt hea, või siis ole ülihea jalgpallur
 Osale suures hulgas koolivälistes tegevustes
 Tea kõigest midagi
 Ära pane teisi endast rääkima
 Kui oled teema ära õppinud, liigu edasi

Tähtsad küsimused on aga sellised:

Millised neist omadustest võimaldavad saada asendamatuks?
 Kas me loome selliseid inimesi, keda ühiskond vajab?

Probleem ei seisne heades õpetajates. Head õpetajad püüavadki luua asjapulki. Probleem seisneb süsteemis, mis trahvib kunstnikke ja premeerib bürokraate.

Woodrow Wilson ütles üldhariduse kohta nii: „Me tahame, et üks ühiskonnakiht saaks liberaalse hariduse ja teine ühiskonnakiht – mis juba vajadust mööda on igas ühiskonnas palju suurem – loobuks liberaalse hariduse privileegidest ning sobituks kindlate ja raskete kehaliste tegevuste tegemisega.“

Olles pidanud streikide jõuga mahasurumiseks palkama brutaalseid Pinkertoni mehi, rongitäite viisi streigimurdjaid ja isegi Rahvuskaardi, otsustas Andrew Carnegie, et lahenduseks töölisrahutuste vastu on hariduse piiramine. „Vaadake vaid, igal pool, kus näeme rahvusluse esimesi võrseid tärkamas, mullitab see tõeline nõiarohi kõigi poliitiliste kehandite hädade vastu – haridus, haridus, haridus.“

Mudel iseenesest on väga lihtne. Kapitalistidel on vaja leplikke töölisi, kes on kõrge tööviljakusega ning valmis töötama vähema eest kui see väärtus, mis nad oma tööga loovad. Lõhe nende palga ja kapitalisti teenistuse vahel ongi kasum.

Parim viis kasumit kergitada oli tõsta ühtaegu nii tööviljakust kui ka tehasetöölise leplikkust. Ja nagu Carnegie aru sai, oli parim viis

selleks luua hiiglaslik haridustööstuslik kompleks, mille eesmärgiks on õpetada töölistele täpselt nii palju, et nad kaasa mängiksid.

See pole juhus, et koolis käimine on nagu töö, et seal on järelevaatajad ja testid ja kvaliteedikontroll. Kui saad hästi hakkama, saad uue töö (lähed järgmisesse klassi), saad seal ka hästi hakkama ja lõpuks saad päris töö. Kui hästi hakkama ei saa, süsteemi ei sobi ja mässad, visatakse sind süsteemist välja.

„Mul läheb koolis hästi“

See väide erineb täielikult väitest „Mul läks koolis hästi ja seepärast saaksin ma teie heaks töötades väga hästi hakkama“. Kool mõõdab eeskätt seda, kas sul läheb koolis hästi või mitte.

Koolis hästi hakkamasaamine on hea oskus, kui sa kavatsed igavesi koolis käia. Meie, ülejäänute, jaoks on koolis hästi toimetulek umbes sama hea kui osavus lendava taldriku loopimises. See on ju tore, aga ebaoluline, kui su karjäär ei seisne just kodustes ülesannetes, õpikutest järelevaatajatele juba teadaolevate vastuste leidmises, juhiste järgimises ning viimaks surve all faktide uuesti väljapuistamises, ilma et oleksid neid omalt poolt eriti töödeldud. Või viimase näite põhjal – kui see ei seisne 165-grammise plastketta võimalikult kaugele viskamises.

Koolist saadav on sageli üleliigne. Teisalt on parimad koolid oma enese seisukohtade ja andekate inimeste parimad väljavalijad. Sisseaamine ja väljatulemine on tunnistus sellest, kes sa olid *enne* seda, kui sa sinna läksid. Paljud edukad inimesed said edukaks hoolimata põhjalikust kooliharidusest, mitte tänu sellele.

Mida koolis tuleks õpetada

Ainult *kabt asja*:

1. Huvitavate probleemide lahendamine
2. Juhtimine

HUVITAVATE PROBLEEMIDE LAHENDAMINE

Võttesõnaks on „huvitavate“. Maailmas, kus Wikipedia on alati avatud, on oskus vastata küsimustele stiilis „Kui kaua kestis 1812. aasta sõda?“ täiesti kasutu. Palju kasulikum on oskus vastata küsimustele, millele Google'i abil vastust ei leia. Nagu näiteks küsimusele „Mida ma peaksin järgmiseks tegema?“.

Kool eeldab, et parimad õpilased saavad lõpetades väljaõpetatud trigonomeetrikuteks. Keegi palkab nad arvutama teatud täisnurkse kolmnurga hüpotenuusi pikkust. Milline raiskamine! Ainuke põhjus trigonomeetriat õppida on see, et see on hetkeks huvitav küsimus, mis tasub väljaurimist. Aga seejärel tuleks edasi liikuda, järjekindlalt otsida uusi probleeme, mis oleksid veelgi huvitavamad kui eelmised. Tuupimine ning meetodi vankumatu järgimine on täielik ajaraisk.

JUHTIMINE

Juhtimine on oskus, mitte anne. Sa ei saa seda sündides kaasa, sa õpid seda. Ja koolid saaksid juhtimist õpetada niisama lihtsalt, nagu nad juba õpetavad järeleandlikkust. Koolid saaksid meile õpetada, kuidas olla sotsiaalselt nutikas, ühendustele avatud, mõista elemente, mis koos loovad hõimu. Koolid pakuvad küll väljundit sündinud juhtidele, ent ei õpeta seda. Ning juhtimine on tänapäeval oluliselt väärtuslikum kui allumine.

Suuri juhte otsimas

Head õpetajad on väga väärtuslikud. Kehvad õpetajad tekitavad kahjustusi, mis kestavad terve elu.

Me peame koolid ümber korraldama, et head õpetajad saaksid vabaks testidest, aruannetest ja paberitööst ning kehvad õpetajad löödaks minema. Ma tean, et see kõlab nagu helesinine unistus, aga miks ometi? Kui koolide eesmärk oli toota töölisi, siis olid kehvad õpetajad

just need, keda me vajasime. Aga nüüd on kehvad õpetajad ohtlikud.

Ärge süüdistage õpetajaid. Süüdistage korporatiivset süsteemi, mis õpetab jätkuvalt välja leplikke töölisi, kes kontrolltöodes häid hindeid saavad.